

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi naisten vapaaehtoisesta asepalveluksesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki naisten vapaaehtoisesta asepalveluksesta. Lain perusteella naisille avattaisiin mahdollisuus vapaaehtoisen asepalveluksen suorittamiseen, minkä jälkeen he voisivat osallistua maanpuolustukseen puolustusvoimien reserviin sijoitetuina tai sotilasammattissa samoin edellytyksin kuin miehet. Naisten koulutus toteutettaisiin varusmiespalveluksen yhteydessä mahdollisimman vähin erityisjärjestelyin.

Asepalvelusta suorittavalla naisella olisi lähtökohtaisesti sama oikeudellinen ja sosiaalinen asema kuin varusmiespalvelusta suorittavalla miehellä. Naisella olisi kuitenkin oikeus koulutuksen alkuvaiheessa keskeyttää palvelus. Vastaavasti puolustusvoimilla olisi tänä ajanjakso-

na mahdollisuus peruuttaa asepalvelukseen annettu määräys, jos käy ilmi, että edellytyksiä asepalveluksen suorittamiselle ei ole.

Asepalvelukseen voisi hakeutua 17—29-vuotias terveydeltään ja muilta henkilökohtaisilta ominaisuuksiltaan asepalvelukseen sopiva nainen, joka on Suomen kansalainen.

Esityksessä ehdotetaan lisäksi muutettavaksi rikoslakia sekä naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta annettua lakia.

Koska naisten asepalveluksen aloittaminen vaatisi puolustusvoimissa joitakin valmistelu- ja järjestelytoimia, lait ehdotetaan tulevaksi voimaan aikaisintaan kahdeksan kuukauden kuluttua siitä, kun ne on hyväksytty ja vahvistettu.

SISÄLLYSLUETTELO

	Sivu		Sivu
ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ .	1	4.1. Taloudelliset vaikutukset	14
YLEISPERUSTELUT	3	4.2. Organisaatio- ja henkilöstövaikutukset ..	14
1. Johdanto	3	4.3. Vaikutukset eri kansalaisryhmien asemaan	14
1.1. Naisten aseman kehittyminen yhteiskun-	3	5. Asian valmistelu	14
nassa	3	5.1. Toimikunta	14
1.2. Naisten osallistuminen sotilaalliseen maan-	3	5.2. Lausunnot	14
puolustukseen	3	5.3. Jatkovalmistelu	14
1.3. Aiemmat ehdotukset naisten osallistumi-	3	YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT	15
sesta maanpuolustukseen	3	1. Lakiehdotusten perustelut	15
2. Nykytila	4	1.1. Laki naisten vapaaehtoisesta asepalveluk-	15
2.1. Lainsäädäntö naisten velvoitteista poik-	4	sesta	17
keusoloissa ja eräissä erityistilanteissa ...	4	1.2. Rikoslaki	17
2.2. Naiset puolustusvoimissa, rajavartiolaitok-	6	1.3. Laki naisten ja miesten välisestä tasa-	17
sessä ja YK:n rauhanturvaamistehtävissä .	6	arvosta	17
2.3. Kansainvälinen kehitys	6	2. Tarkemmat säännökset ja määräykset	17
2.4. Varusmiespalvelus ja sotilasammattiin täh-	9	3. Voimaantulo	18
tävävä koulutus	9	LAKIEHDOTUKSET	18
2.4.1. Yleistä	9	1. Laki naisten vapaaehtoisesta asepalveluksesta .	18
2.4.2. Asepalvelus	10	2. Laki rikoslain 45 luvun 1 §:n muuttamisesta ..	20
2.4.3. Palvelus reservissä	10	3. Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta	20
2.4.4. Upseerikoulutus	10	annetun lain 2 §:n 3 momentin kumoamisesta .	20
2.4.5. Erikoisupseerien ja sotilaspappien	11	LIITE	21
koulutus	11	Rinnakkaistekstit	21
2.4.6. Opistoupseerikoulutus	12	2. Laki rikoslain 45 luvun 1 §:n muuttamisesta .	21
2.4.7. Sotilasammattihenkilöstön (värvät-	12	3. Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta	22
tyjen) koulutus	12	annetun lain 2 §:n 3 momentin kumoamisesta .	22
2.5. Nykytilan arviointi	12		
3. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset ...	13		
4. Esityksen vaikutukset	14		

YLEISPERUSTELUT

1. Johdanto

1.1. Naisen aseman kehittyminen yhteiskunnassa

Naiset työelämässä. Yhteiskuntaolojen muuttuessa naiset ovat Suomessa yhä enemmän siirtyneet työmarkkinoille. Tämä on johtanut siihen, että suomalaiset naiset käyvät 1990-luvulla kokopäivätyössä yleisemmin kuin naiset muissa meidän kulttuuripiiriimme kuuluvissa maissa. Naisia on työvoimasta 48 prosenttia ja palkansaajista jo yli puolet. Yrittäjänaisia on kolmannes koko ammattikunnasta.

Valtiolliset oikeudet. Vuonna 1906 suomalaiset naiset saavuttivat ensimmäisinä maailmassa yleisen äänioikeuden ja vaalikelpoisuuden eduskuntavaaleissa. Äänioikeus kunnallisvaaleissa avautui naisille vuonna 1917. Tällä hetkellä kansanedustajista 40 prosenttia on naisia ja 16-jäsenisessä valtioneuvostossa on viisi naista.

Koulutus. Kansakoululaitoksen ja yleisen opivollisuuden piiriin kuuluivat alusta alkaen niin tytöt kuin pojatkin. Ennen vuotta 1901 naiset tarvitsivat kuitenkin yliopisto-opiskeluun erivapauden. Nykyisin on sekä lukioissa että yliopistoissa enemmän naisia kuin miehiä.

Virkakelpoisuus. Nainen ei 1800-luvulla ollut yleisesti kelpoinen valtion virkaan, vaan hänen oli saatava siihen senaatilta erivapaus.

Naisen kelpoisuudesta valtion virkaan vuonna 1926 annetulla lailla (112/26) laajennettiin naisen virkakelpoisuutta. Lain nojalla annetuilla asetuksilla ja niiden muutoksilla avattiin vähitellen yhä useampia virkoja naisille, vuonna 1927 ulkoasiainhallinnossa ja tuomioistuinlaitoksessa sekä 1960-luvulla muun muassa metsätaloudessa ja merenkulun piirissä. Vuodesta 1974 lähtien nainen on voitu nimittää kaikkiin tullilaitoksen sekä lähes kaikkiin poliisin ja vankeinhoitolaitoksen virkoihin.

Naisen kelpoisuudesta valtion virkaan annettu laki kumottiin vuonna 1975. Valtion viroista jäivät naisilta suljetuiksi tällöin enää puolustusvoimien ja rajavartiolaitoksen sotilasvirat sekä ne puolustusvoimien siviilivirat, joissa oli kelpoisuusehtona varusmiespalveluksen suorittaminen. Varusmiespalvelus kelpoisuusehtona puolustusvoimien siviilivirkoihin ja eräisiin erikoispuseerin virkoihin poistettiin vuosina 1987 ja 1991 asetusmuutoksilla kuten jäljempänä lähemmin esitetään.

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon piirissä

on naisille avattu tehtäviä vähitellen 1930-luvulta lähtien. Vanhan kirkkolain (635/64) muutoksella hyväksyttiin naiset evankelis-luterilaisen kirkon papin virkoihin vuonna 1987 ja piispan virkoihin vuonna 1991. Suomen ortodoksisen kirkkokunnan diakonin, papin ja piispan virkaan voidaan nimittää vain mies.

1.2. Naisten osallistuminen sotilaalliseen maanpuolustukseen

Vuosisadan alun tapahtumat. Naiset osallistuivat vuoden 1918 sodassa sotilaalliseen toimintaan toimien pääosin muonittajina ja varusteiden huoltajina. Punaisten puolella oli joitakin aseistettuja naiskomppanioita, jotka osallistuivat taisteluihin.

Talvi- ja jatkosota. Viime sotien aikana naiset tukivat maanpuolustusta niin sotatoimialueella kuin kotirintamalla ja sotatoimialueella. Enimmillään naisia oli sotatoimialueella yli 25 000.

Maanpuolustustyötä tekevästä järjestöistä suurin oli Lotta Svärd -järjestö, jossa oli 150 000 toimivaa ja 52 000 pikkulottajäsentä. Lotat toimivat sotatoimialueella muonitus-, lääkintä-, ilmavalvonta-, toimisto- ja viestiteltävissä. Jatkosodan loppupuolella muodostettiin lotista myös ilmatorjuntarykmentin valonheitinpatteri, joka oli sotilaallisesti toimiva taisteluyksikkö.

1.3. Aiemmat ehdotukset naisten osallistumisesta maanpuolustukseen

Kuluvan vuosisadan alkupuoliskolla ehdotettiin, että naisillekin tulisi säätää järjestelmä, joka koskisi osallistumista maanpuolustukseen ja siihen kuuluvaa välttämätöntä ennakkovalmentautumista. Valtiopäivillä oli esillä myös naisille säädettävä miesten asevelvollisuutta vastaava määräaikainen yhteiskunnallinen op- ja työvelvollisuus. Suunnitelmat eivät kuitenkaan toteutuneet, vaikka asiaa yleisesti tuolloin pidettiin ja on myöhemminkin useiden työryhmien ja toimikuntien kannanotoissa pidetty tärkeänä.

Maanpuolustuslainsäädäntötoimikunnan (niin sanottu Mannerin komitea) osatehtävänä oli selvittää naisten osallistumista maanpuolustus-

tehtäviin. Vuonna 1966 jättämässään osamietinnössä (komiteamietintö 1966:B 81) toimikunta teki ehdotukset naisten kouluttamisesta, henkilöstön luetteloinnista ja palvelukseen kutsumisesta poikkeuksellisissa oloissa. Mietintö sisälsi hallituksen esityksen muotoon laaditun ehdotuksen laiksi naisten määräämisestä erilaisiin maanpuolustustehtäviin.

Vuonna 1969 puolustusministeriö asetti toimikunnan selvittämään, minkälaisiin kriisiajan tehtäviin naisia tarvitaan ja miten heidän valmennuksensa olisi järjestettävä sekä kuinka varaaminen, valvonta ja palvelukseen kutsuminen olisi suoritettava. Toimikunta otti nimekseen *"Naiset ja kriisiajan tehtävät"* (niin sanottu Väänäsen komitea). Mietinnön (komiteamietintö 1970:B 56) ehdotukset rakentuivat osaltaan niin sanotun yhteiskuntapalvelun varaan. Perustamalla erilaisia julkisia ja yksityisiä palveluja tämä yhteiskuntapalvelua antava järjestelmä hoitaisi lapsia, vanhuksia ja koteja. Toimikunta ehdotti naisten valmennusta ja koulutusta lakisääteiseksi lähinnä naisten sosiaalisen aseman järjestämiseksi. Täydennyshenkilöstöksi koulutettavien naisten osalta toimikunta ehdotti sitoumusjärjestelmää, jonka nojalla koulutukseen osallistuneet naiset sitoutuisivat astumaan puolustusvoimien palvelukseen kriisiaikana. Toimikunta ehdotti myös luotavaksi varaamisjärjestelmän naishenkilöstön nimeämiseksi kriisiajan tehtäviin.

Vuonna 1977 asetetun *Parlamentaarisen valmiuslainsäädäntökomitean* mietinnössä (komiteamietintö 1979:60) pidettiin tärkeänä poikkeusolojen varalta toteutettavia varautumistimenpiteitä, jotta naiset voitaisiin jo ennakolta varata ja kriisitilanteessa sijoittaa koulutustaan, terveydentilaansa, asuinpaikkaansa ynnä muuta vastaavaan tarkoituksenmukaisimpaan poikkeusolojen tehtävään. Komitea ehdotti myös, että naisten osallistumista kriisiajan tehtäviin koskevat aikaisemmat selvitykset olisi annettava ajankohtaistettaviksi pysyvälle neuvottelukunnalle.

Maanpuolustusopetuksen neuvottelukunnan nimeämän työryhmän mietinnössä vuodelta 1986 selvitettiin ennen kaikkea maanpuolustusopetuksen ja muun turvallisuuspoliittisen tiedonjaon kehittämistä. Neuvottelukunta piti kuitenkin tässä yhteydessä tärkeänä myös sitä, että parlamentaarisen valmiuslainsäädäntökomitean esityksen mukaisesti ennakkovalaumissaännökset koskisivat myös naisia lukuun ottamatta aseellisia tehtäviä.

Puolustusministeriö asetti vuonna 1989 työryhmän *"Puolustusvoimien henkilöstö 2000"* laatimaan esityksen puolustusvoimien henkilöstön virkarakennetta ja palkkausta koskeviksi kehittämissuunnitelmiksi. Työryhmä katsoi mietinnössään, että kun naisten osuus yhteiskunnan eri aloilla lisääntyy, puolustusvoimille tulee paineita lisätä naisten osuutta maanpuolustuksen eri sektoreilla. Kehityksen suuntana on naisten palkkaaminen entistä vaativampiin tehtäviin lähes kaikilla tehtävääalueilla. Työryhmä katsoi myös, että kysymys naisille annettavasta vapaaehtoisuuteen perustuvasta maanpuolustuskoulutuksesta tulisi ottaa esille. Joka tapauksessa olisi tarve säätää puolustusvoimissa palvelevien naisten velvollisuudesta pysyä palveluksessa kriisin aikana. Työryhmä ehdotti selvitettäväksi mahdollisuudet lainsäädäntötoimenpitein poistaa esteet naisten palkkaamiselle valmiudellisesti tärkeisiin tehtäviin.

Keväällä 1992 jätti raporttinsa puolustusministeriön asettama työryhmä, jonka tehtävänä oli selvittää naisten asemaa puolustusvoimissa. Työryhmän ehdotukset koskivat pääasiassa johtamiskulttuuriin, koulutukseen, palkkaukseen sekä työn sisältöön tehtäviä parannuksia. Työryhmä otti kuitenkin myös kantaa naisten osuuteen sotilaallisissa tehtävissä. Koska Suomessa naisten osallistuminen työelämään on korkeimmalla tasolla Euroopassa, naisten koulutustaso on jatkuvasti noussut ja naisten oma sosiaalinen ja poliittinen aktiivisuus on lisääntynyt, työryhmä piti luonnollisena kehityksenä sitä, että naisille avataan mahdollisuus päästä uusiin tehtäviin myös Suomen puolustusvoimissa. Myös naisten pääsy sotilaallisiin tehtäviin tuli työryhmän mukaan ottaa harkittavaksi.

2. Nykytila

2.1. Lainsäädäntö naisten velvoitteista poikkeusoloissa ja eräissä erityistilanteissa

Kansalaisten velvollisuudesta osallistua maanpuolustuksen eri alojen ja poikkeusolojen tehtäviin on säädetty Suomen hallitusmuodossa, valmiuslaissa (1080/91), puolustustilalaissa (1083/91) ja väestönsuojelulaissa (438/58). Myös palo- ja pelastustoimesta annettu laki (559/75) sekä poliisilaki (84/66) koskevat kaikkia kansalaisia sukupuolesta riippumatta. Yk-

sinomaan naisten osallistumisvelvollisuutta koskevia säännöksiä ei lainsäädäntöömme sisälly.

Maanpuolustusvelvollisuus. Hallitusmuodon 75 §:n mukaan ”Jokainen Suomen kansalainen on velvollinen olemaan osallisena isänmaan puolustuksessa tai sitä avustamaan, niin kuin siitä laissa säädetään”. Hallitusmuodon säännös oli vuonna 1917 perustuslakikomitean ehdotuksessa kirjoitettuna seuraavasti: ”Isänmaan puolustusta varten on jokainen Suomen mies asevelvollinen”. Käsiteltäessä vuoden 1919 valtiopäivillä hallituksen neljättä esitystä hallitusmuodoksi säännös sai edellä esitetyn, myös naisia velvoittavan muotonsa.

Hallitusmuodon 75 §:n nojalla säädetyn asevelvollisuuslain (452/50) 1 §:n mukaan ”jokainen Suomen mies on asevelvollinen”.

Valmiuslaki ja puolustustilalaki. Valmiuslainsäädäntö lähtee periaatteesta, jonka mukaan jokaisen Suomen kansalaisen ja eräissä tapauksissa myös täällä oleskelevan ulkomaalaisen tulee kykyjensä mukaan osallistua poikkeusolojen tehtäviin.

Valmiuslain tarkoituksena on poikkeusoloissa turvata väestön toimeentulo ja maan talouselämä, ylläpitää oikeusjärjestystä ja kansalaisten perusoikeuksia sekä turvata valtakunnan alueellinen koskemattomuus ja itsenäisyys.

Valtioneuvosto voi valmiuslain nojalla muun muassa saattaa voimaan työnvälityspakon tai työvelvollisuuden 17 — 65-vuotiaille, rajoittaa irtisanomisoikeutta ja erityisestä syystä kieltää tämän oikeuden käyttämisen, määrätä valtion tai kunnan palveluksessa olevat hoitamaan toista virkaa tai tehtävää sekä määrätä viraston tai laitoksen siirtymään toiselle paikkakunnalle ja rajoittaa tällöin virkamiesten ja työntekijöiden oikeutta irtisanoutua virastaan tai tehtävästään.

Edellytyksenä työvelvollisuustehtäviin määrittämiselle on kyky suorittaa kyseinen työtävä. Työmääräystä annettaessa on siten otettava huomioon asianomaisen ikä, perhesuhteet ja terveydentila sekä muutkin olot.

Terveydenhuollon poikkeusolojen järjestelyjä varten on säännökset erityistyövelvollisuudesta. Valmiuslain nojalla valtioneuvosto voi terveydenhuollon turvaamiseksi määrätä jokaisen Suomessa asuvan 17 — 65-vuotiaan terveydenhuollon alalla toimivan henkilön suorittamaan terveydenhuollon tehtäviä. Velvoite koskee myös henkilöä, joka on saanut koulutusta terveydenhuollon tehtäviin tai on muuten tä-

män alan tehtäviin sopiva. Erityistyövelvollisuuden lähtökohtana on koulutukseen ja kokeemukseen perustuva kyky.

Periaatteena on, että jokainen terveydenhuollon alalla työskentelevä pysyy tehtävässään myös poikkeusoloissa, ellei häntä siirretä puolustusvoimien palvelukseen tai väestönsuojeluun liittyviin tehtäviin. Terveydenhuoltohenkilöstön irtisanomisoikeutta voidaan erityisistä syistä rajoittaa tai kokonaan kieltää irtisanomisoikeuden käyttäminen.

Myös puolustustilalaki sisältää eräitä työvelvollisuuteen liittyviä säännöksiä. Tilapäiseen työntekoon voidaan puolustustilalain nojalla määrätä jokainen 15 — 65-vuotias henkilö, joka asuu tai oleskelee alueella, johon kohdistuu hyökkäys tai muu vastaava toiminta tai niiden välitön uhka.

Sekä valmiuslaissa että puolustustilalaissa on niin sanottu syrjintäpykälä, jolla kielletään asettamasta ketään ilman hyväksyttävää perustetta eri asemaan muun muassa sukupuolen perusteella (valmiuslain 9 § ja puolustustilalain 7 §).

Väestönsuojelulaki. Väestönsuojelulain mukaan jokainen 16 — 65-vuotias Suomen kansalainen on velvollinen hoitamaan väestönsuojelutehtäviä, joihin hän ruumiinvoimiensa ja terveydentilansa puolesta kykenee. Väestönsuojelutehtäviin sijoitetaan ensisijaisesti henkilöt, jotka soveltuvat niihin koulutuksensa tai työnsä puolesta.

Valmentautuminen väestönsuojelutehtäviin on rauhan aikana vapaaehtoista. Poikkeuksena tästä on väestönsuojelun johto- ja erityishenkilöstön velvollisuus osallistua väestönsuojelukoulutukseen.

Laki palo- ja pelastustoimesta. Palo- ja pelastustoimesta annettu laki sisältää säännökset muun muassa sammutus- ja pelastustoiminnasta, jonka yhteydessä yksityinen kansalainen, mies tai nainen, voidaan määrätä osallistumaan pelastustoimeen.

Laki velvoittaa jokaisen kunnassa oleskelevan työkykyisen 18 — 55-vuotiaan henkilön sammutus- ja pelastustoimintaa johtavan viranomaisen vaatimuksesta saapumaan palo- ja onnettomuuspaikalle ja osallistumaan sammutus- ja pelastustoimintaan, jollei pätevä syy estä häntä.

Poliisilaki. Poliisilain mukaan voidaan yksityinen kansalainen tietyin edellytyksin velvoittaa avustamaan laissa tarkoitetuissa poliisitoimissa. Avustusvelvollisuus on jokaisella 16 —

55-vuotiaalla henkilöllä silloin, kun joku on joutunut kadoksiin sellaisissa olosuhteissa, että hänen voidaan olettaa olevan hengenvaarassa, tai milloin räjähdysten tai muun sellaisen tapahtuman vuoksi ihmisen henki, terveys tai omaisuus on joutunut vaaraan.

2.2. Naiset puolustusvoimissa, rajavartiolaitoksessa ja YK:n rauhanturvaamistehtävissä

Naiset puolustusvoimissa. Puolustusvoimien palveluksessa oli vuonna 1993 noin 20 630 henkilöä, joista 52 prosenttia oli siviilihenkilöstöä. Siviiliviroissa ja -tehtävissä palveli 5 230 naista, näistä suurin osa erilaisissa toimisto- ja ruokalatehtävissä.

Värvätyn viroissa palveli 370 naista, suurin osa tilannevalvojina Suomen alueen valvonnassa, mutta myös esimerkiksi radiosähköttäjinä ja laskuvarjonhuoltajina. Värvätyn tehtävät ovat sotilaallisia tehtäviä.

Vuosina 1987 ja 1991 muutettiin puolustusvoimista annettua asetusta (274/75) siten, että varusmiespalveluksen suorittaminen kelpoisuusehtona siviilivirkoihin poistettiin. Tämä mahdollisti naisen nimittämisen muun muassa toimistopäällikön ja sotilaslakimiehen virkaan sekä eräisiin erikoisupseerien, kuten sotilaslääkärin virkoihin. Kun nainen nimitetään erikoisupseeriksi, virkaa pidetään sinä aikana siviilivirkana.

Puolustusvoimien ylilääkärin ja ylieläinlääkärin, sotilasinsinöörin, -tekniikan ja -papin virkoihin ei voida nimittää naista.

Puolustusvoimien viroista noin 10 000 on sellaisia, jotka edellyttävät varusmiespalveluksen suorittamista (upseerin, opistoupseerin ja edellä tarkoitettujen erikoisupseerin virat).

Naiset rajavartiolaitoksessa. Rajavartiolaitoksen noin 3 500 virasta 534 on siviilivirkoja. Siviilivirkojen haltijoista 426 on naisia. Eniten naisia on emäntinä ja erilaisissa toimistotehtävissä. Joitakin naisia on nimitetty muun muassa huoltoasentajan, insinöörin ja talouspäällikön virkoihin.

Naiset YK:n rauhanturvaamistehtävissä. Suomen osallistumisesta Yhdistyneiden Kansakuntien rauhanturvaamistoimintaan annetulla lailla (514/84) poistettiin este naisten osallistumiselle YK:n rauhanturvaamistehtäviin. Puolustusministeriö teki vuonna 1991 päätöksen naisten ottamisesta näihin tehtäviin, ja naisia on

saman vuoden lopulta lähtien työskennellyt suomalaisissa valvontajoukoissa ensin Golanilla ja Etelä-Libanonissa ja sittemmin myös Balkanilla. Yhteensä naisia on ollut palveluksessa 61.

2.3. Kansainvälinen kehitys

Yleistä

Naisten osallistuminen sotilaalliseen maanpuolustukseen on länsimaissa järjestetty kolmella eri tavalla.

1) Naisilla on mahdollisuus palvella kaikissa aseellisissa tehtävissä ilman rajoituksia (esimerkiksi Belgia, Kanada, Norja ja Ruotsi).

2) Naisilla on mahdollisuus palvella kaikissa aseellisissa tehtävissä lukuunottamatta varsinaisia taistelutehtäviä (esimerkiksi Yhdysvallat ja Sveitsi).

3) Naisille on määritetty tietyt tehtävät, jotka ovat huolto- ja tukitehtäviä (esimerkiksi Saksa ja Iso-Britannia).

Naisten koulutus ja palvelus on järjestetty joko omissa, vain naisista koostuvissa joukoissa tai samoissa joukko-osastoissa miesten kanssa. Joissain koulutusjärjestelmissä naisten peruskoulutukseen pääsy edellyttää hakeutumista sotilasammattiin, toisissa naiset voivat hakeutua myös pelkästään peruskoulutukseen.

Kaikissa länsimaissa naisten palvelus perustuu vapaaehtoisuuteen riippumatta siitä, onko maassa asevelvollisuusarmeija vai ammattilaisarmeija. Israelissa naiset ovat asevelvollisia.

Naisten osuus on 1 — 5 %:n suuruusluokkaa upseeristosta Alankomaissa, Norjassa, Ranskassa ja Ruotsissa. Iso-Britannian asevoimissa naisten osuus upseeristosta on noin 7 %, Kanadan ja USA:n puolustusvoimissa yli 10 %. Viimeksi mainituissa maissa on ammattiarmeijat.

Norja

Norjassa naisilla on ollut mahdollisuus suorittaa asepalvelus ja päästä sotilavirkoihin ensin vuosina 1938 — 1946 ja sittemmin uudelleen vuodesta 1977 lähtien.

Vuonna 1977 naisille annettiin mahdollisuus palvella vapaaehtoisesti puolustusvoimissa, ei kuitenkaan taisteluyskiköissä. Naisille avoinna

olevia tehtäviä olivat operatiiviset, viesti-, tiedustelu- ja johtokeskustehtävät sekä tekniset ja hallinnolliset tehtävät. Vuonna 1981 Norjan suurkäräjät päätti, että palvelusvelvollisuus liikekannallepanossa koskee myös naispuolista sotilashenkilöstöä.

Suurkäräjien päätöksen mukaan naiset ovat suorittaneet asepalveluksen yhdessä miesten kanssa vuoden 1984 alusta alkaen. Palvelus muutettiin tässä yhteydessä myös samanpituiseksi (12/15 kuukautta) miesten palveluksen kanssa.

Vuoden 1985 alusta alkaen avattiin kaikki puolustusvoimien sotilaalliset tehtävät naisille, myös taistelulentäjän tehtävät ja sukellusvenepalvelus.

Naisten on siten mahdollista palvella kaikissa aseellisissa tehtävissä Norjan puolustusvoimissa. Kun vapaaehtoista asepalvelusta suorittava nainen astuu palvelukseen, hän joutuu heti samojen säännösten alaiseksi kuin varusmiespalvelusta suorittava mies. Nainen voi kuitenkin alkuvaiheessa halutessaan keskeyttää palveluksen ilman seuraamuksia. Viimeistään kolmen kuukauden kuluttua (käytännössä 4 — 5 viikon kuluttua) koulutuksen aloittamisesta vapaaehtoista asepalvelusta suorittavan naisen on allekirjoitettava sitoumus (villighetserklæring), jossa hän sitoutuu asevelvollisuuslain mukaisiin velvoitteisiin. Ellei sitoumusta allekirjoiteta, koulutus keskeytetään. Sitoumuksen allekirjoittaminen johtaa puolestaan siihen, että naisella on samat oikeudet ja velvollisuudet kuin miehellä asevelvollisuuslain mukaan, kuten muun muassa velvollisuus osallistua kertausharjoituksiin reservissä.

Vapaaehtoisen asepalveluksen suorittamisessa ja kertausharjoituksissa sekä sotilasammattiin tähtäävässä koulutuksessa lähtökohtana on, että naisten ja miesten asema on samanlainen. Kaikki koulutus ja harjoitukset ovat samat miehille ja naisille ja ne toteutetaan integroituina. Valintakriteerit päälystötehtäviin hakeuduttaessa ovat samat, paitsi että naisilla on helpotuksia fyysisissä vaatimuksissa. Päälystökoulutukseen hakijoista 18 % on naisia. Koulutukseen hyväksytyjen naisten osuus on vuosittain noussut.

Norjassa kokonaispalvelusaika, asepalvelus tai varusmiespalvelus ja kertausharjoitukset, on 570 vuorokautta eli 19 kuukautta. Naiset ja miehet ovat rauhan aikana velvollisia osallistumaan kertausharjoituksiin 44-vuotiaiksi saak-

ka. Sodan ajan reserviin he kuuluvat 55-vuotiaiksi saakka.

Norjan puolustusvoimien sotilaallisissa tehtävissä on kaikkiaan noin 1 100 naista (noin 3 % vahvuudesta). Päälystötehtävissä on noin 600 naista, mikä on 4 % päälystön kokonaisvahvuudesta (14 300 henkilöä). Puolet naisista palvelee maavoimissa, 30 % ilmavoimissa ja 19 % merivoimissa. Kodinturvajoukoissa palvelee 1 % naisista.

Ruotsi

Vuonna 1980 Ruotsissa annettiin laki, joka mahdollisti naisten osallistumisen aseelliseen palvelukseen. Ensimmäiset naiset aloittivat aseellisen koulutuksen ilmavoimissa vuonna 1980 taistelunjohto- ja lennonjohtotehtävissä, ilmapalvonta- ja yhteystehtävissä sekä lentomekaanikkoina.

Vuonna 1981 naiset saivat periaatteessa pääsyn kaikkien puolustushaarojen kaikkiin päälystötehtäviin. Käytännössä naisille avattiin aluksi osa puolustusvoimien päälystötehtävistä ja vasta muun muassa lääketieteellisten lisäselvitysten valmistuttua kaikki päälystötehtävät vuonna 1989.

Ruotsin puolustusvoimien koulutusjärjestelmässä päälystötehtäviin koulutettavat valitaan jo ennen varusmiespalveluksen alkamista. Edellytyksenä naisten ottamiselle vapaaehtoiseen asepalvelukseen on, että he myös hakeutuvat sotilasammattiin ja täyttävät upseerin tehtävään koulutettaville asetettavat kelpoisuusehdot.

Naiset saavat miesten kanssa samansisältöisen perus- ja jatkokoulutuksen ja eteneminen uralla tapahtuu samoin perustein kuin miehillä.

Vuoden 1992 lopulla Ruotsissa julkaistussa mietinnössä ehdotetaan muun muassa, että myös naiset, jotka eivät aio sotilasammattiin, voisivat suorittaa vapaaehtoisina asepalveluksen jäädäkseen sen jälkeen puolustusvoimien reserviin (Totalförsvarsplikt, Statens offentliga utredningar 1992:139).

Ruotsin puolustusvoimissa palvelee noin 16 000 ammattiupseeria, joista 227 on naisia. Naisista 20 % työskentelee maavoimissa, 30 % merivoimissa ja 50 % ilmavoimissa.

Tanska

Naisia on ollut palveluksessa Tanskan puo-

lustusvoimissa vuodesta 1948 alkaen. Vuonna 1962 mahdollistettiin naisten palvelus sotilaallisissa tehtävissä kaikissa puolustushaaroissa. Vuodesta 1971 alkaen naisten koulutus ja palvelus integroitiin miesten koulutuksen ja palveluksen kanssa. Naisia koulutettiin aluksi alipäällystön tehtäviin ja kolme vuotta myöhemmin mahdollistettiin naisten hakeutuminen myös päällystökoulutukseen. Tanska oli ensimmäinen NATO-maa, jossa naisia voitiin sijoittaa myös taisteluyksiköihin. Tällä hetkellä naisia on NATO-maiden taisteluyksiköiden tehtävissä myös Alankomaiden, Belgian, Kanadan sekä Norjan puolustusvoimissa.

Vuosina 1978 — 1984 tutkittiin puolustushaaroittain, miten naisten koulutus ja palvelus integroidusti miesten kanssa vaikuttaa yksikön toimintakykyyn. Tutkimuksissa ei ilmennyt esteitä integroidulle koulutukselle ja palvelukselle.

Tutkimusten tuloksena päätettiin vuodesta 1988 alkaen avata naisille F-16- ohjaajan tehtäviä lukuunottamatta kaikki sotilaalliset tehtävät maa-, meri- ja ilmavoimissa. F-16 ohjaajan tehtävien osalta päätettiin jatkaa fysiologisia tutkimuksia.

Tanskassa, kuten muissakin pohjoismaissa, on yleinen asevelvollisuus. Kuitenkin Tanska kouluttaa miesikäluokasta vain noin neljänneksen. Järjestelmä toimii siten, että kaikki vapaaehtoisesti tehtävään hakevat otetaan palvelukseen ja tämän jälkeen muusta ikäluokasta arpomalla valitaan muut palvelukseen otettavat. Jotta vapaaehtoisten määrä saataisiin mahdollisimman korkeaksi, naisten hakeutumista asepalvelukseen kannustetaan.

Naisten koulutus ja palvelus järjestetään yhteneväisesti miesten palveluksen kanssa. Oikeudet ja velvollisuudet ovat samat kuin miehillä. Fyysiset vaatimukset päällystötehtäviin ovat kuitenkin erilaiset.

Palvelusaikojen pituudet vaihtelevat Tanskassa koulutushaarasta riippuen. Lääkintämiehen koulutus on lyhin ja kestää 4 kuukautta, maavoimien kersantit ja luutnantit palvelevat pisimpään, 24 kuukautta. Puolustusvoimien reserviin kuuluvat naiset ja miehet ovat rauhan aikana velvollisia osallistumaan kertausharjoituksiin 44-vuotiaiksi saakka. Sodan ajan reserviin he kuuluvat 55-vuotiaiksi saakka.

Sotilaallisissa tehtävissä Tanskan puolustusvoimissa on naisia noin 1 500. Tämä vastaa noin 4 %:n osuutta puolustusvoimien palveluk-

sessä olevan henkilöstön kokonaisvahvuudesta (39 000 henkilöä). Upseereina palvelee noin 50 naista.

Tanskassa on värvättyä henkilöstöä noin 10 000, josta naisia on 15 %. Värvätyksi ryhtyminen korvaa varusmiespalveluksen. Värvätyn palvelus puolustusvoimissa alkaa kolmen kuukauden peruskoulutuksella. Värvätyt palvelevat ensimmäiset yhdeksän kuukautta koeajalla. Heitä käytetään lähinnä teknisesti vaativiin tehtäviin, joihin varusmiespalveluksen aikana ei voida antaa riittävää koulutusta. Värvätty voi hakeutua edelleen päällystökouluun ja kadettikouluun.

Sveitsi

Sveitsiläiset naiset ovat osallistuneet maanpuolustukseen lähinnä lääkintä- ja muun huollon sekä ilmailun tehtävissä. Vuonna 1940 perustettiin Sveitsissä Frauenhilfsdienst-järjestö kouluttamaan vapaaehtoisia naisia maanpuolustuksen tehtäviin. Naiset palvelivat koulutuksesta ja tehtävästä riippuen eripituisia aikoja. Osa naisista palveli vuosittain 3 — 4 kuukautta, osa 8 — 10 viikkoa, osa 4 viikkoa ja osa sitoutui ainoastaan sodan ajan palvelukseen. Järjestö on liitetty 1980-luvulla osaksi Sveitsin armeijaa Militärischer Frauendienst-nimisenä, ja naisten mahdollisuudet hakeutua sotilaallisiin tehtäviin ovat laajentuneet.

Naisten koulutus ja palvelus on aikaisemmin järjestetty miesten koulutuksesta ja palveluksesta erillään. Naisten koulutus on alkanut neljän viikon peruskoulutusjaksolla niin sanotuissa alokaskouluissa (Rekrutenschule). Koulutusta on täydennetty kertausharjoituksissa ja eripituisilla täydennyskursseilla, joiden yhteinen pituus miehistölle ja aliupseereille on 117 vuorokautta. Naisten peruskoulutus on ollut lyhyempi kuin miehillä, koska naisille ei anneta varsinaista taistelukoulutusta. Naiset voivat osallistua myös päällystökoulutukseen, joka sekin on taistelukoulutuksen puuttumisen vuoksi ollut lyhyempi kuin miesten koulutus. Vuodesta 1991 alkaen naisilla on ollut mahdollisuus saada koulutus pistooliammuntaan ja kantaa pistoolia palvelusaseenaan.

Kevästä 1993 alkaen alokaskoulutus ja aliupseerikoulutus on kokeiluluonteisesti järjestetty naisille ja miehille yhteisesti. Koulutus uudis-

tuksen tarkoituksena on mahdollistaa naisten osallistuminen sotilaalliseen toimintaan entistä laajemmin.

Naispuoliset 18—35-vuotiaat (vuodesta 1995 alkaen 18—28-vuotiaat) Sveitsin kansalaiset voivat vapaaehtoisesti ilmoittautua koulutukseen ja palvelukseen lähinnä esikunta-, viesti-, lääkintä-, kuljetus- ja huoltotehtäviin. Koulutus tapahtuu integroidusti miesten koulutuksen kanssa. Sveitsin liittopäivien päätöksen mukaisesti naiset eivät saa ottaa osaa taistelutehtäviin. Vuoden 1993 alusta alkaen naisia on voitu kouluttaa myös helikopterilentäjiksi. Naiset eivät kuitenkaan saa lentää kriisitilanteissa eivätkä taistelukoneilla.

Palvelukseen ilmoittautumisen jälkeen naiset ovat velvollisia suorittamaan määrätyn ajan kestävän palveluksen ja osallistumaan jatkokoulutukseen ja palvelukseen sodan aikana. Palvelusvelvollisuus päättyy sen vuoden lopussa, jolloin asianomainen täyttää 42 vuotta (majurit ja everstiluutnantit 52 vuotta).

Militärischer Frauendienstiin ilmoittautuu vuosittain noin 200 naista. Naisten kokonaismäärä Sveitsin puolustusvoimien sotilaallisissa tehtävissä on noin 2 500.

Iso-Britannia

Iso-Britanniassa naiset ovat osallistuneet sotilaallisiin tehtäviin molemmissa maailmansodissa. Merivoimien naisyksikkö aloitti toimintansa vuonna 1917. Nykyiset yksiköt Women's Royal Navy Service (WRNS) ja Women's Royal Army Corps (WRAC) perustettiin vuosina 1939 ja 1949. Ilmavoimien naisyksikkö Women's Royal Air Force (WRAF) perustettiin myöhemmin.

Vuoteen 1979 saakka naisten perus- ja jatkokoulutus maavoimissa järjestettiin erillisessä naisten koulutuskeskuksessa. Koulutus ei sisältänyt taistelukoulutusta eikä maastokoulutusta. Myös naisten upseerikoulutus järjestettiin miehistä erillisinä ja se poikkesi miesten koulutuksesta siten, että maasto- ja taistelukoulutusta ei annettu ja pääpaino oli kouluttamisessa hallinnollisiin tehtäviin.

Vuoden 1992 alusta alkaen niin sanotut naisjoukot on lakkautettu ja koulutus ja palvelus on integroitu muuhun koulutukseen ja palvelukseen. Integroinnin edistämiseksi puolustusvoimissa järjestetään jo palveluksessa ole-

ville naisille täydennyskoulutusta muun muassa maasto- ja kenttäkoulutuksessa olevien puutteiden korjaamiseksi.

Tällä hetkellä naisten on mahdollista palvella kaikissa maavoimien aselajeissa jalkaväkeä ja panssaroituja joukkoja lukuunottamatta. Ilma- ja merivoimissa naisilla on mahdollisuus palvella myös taistelujoukkojen tukitehtävissä. Tulevaisuudessa naiset lentävät myös taistelutehtävissä.

Palvelussuhteen ehdot miesten ja naisten kohdalla eivät ole täysin samanlaiset. Miehille maksetaan lisäpalkkausta 10 % ja naisille 9,5 %. Eroa perustellaan miesten taistelutehtävillä. Naisten irtisanoutumisehdot ovat hieman miesten ehtoja laajemmat ja naisten on mahdollista irtisanoutua perhesyiden vuoksi.

Vakinaisissa joukoissa palvelee noin 2 800 naisupseeria ja noin 15 600 naista aliupseeri- ja miehistötehtävissä. Määrä vastaa 7 %:a maan asevoimien kokonaisvahvuudesta.

2.4. Varusmiespalvelus ja sotilasammattiin tähtäävä koulutus

2.4.1. Yleistä

Asevelvollisuuslain 1 §:n mukaan jokainen Suomen mies on asevelvollinen sen vuoden alusta, jona hän täyttää 17 vuotta, pääsääntöisesti sen vuoden loppuun, jona hän täyttää 60 vuotta. Asevelvollinen kuuluu joko vakinaiseen väkeen, reserviin tai nostoväkeen.

Varusmiespalvelus suoritetaan vakinaisessa väessä yleensä 19—20-vuotiaana. Ennen varusmiespalvelusta asevelvollinen kuuluu 17-vuotiaasta nostoväen III luokkaan. Varusmiespalveluksen suoritettuaan johtajiksi koulutetut kuuluvat reserviin sen vuoden loppuun, jona he täyttävät 60 vuotta, ja miehistö sen vuoden loppuun, jona he täyttävät 50 vuotta. Everstit ja sitä ylemmän sotilasarvon omaavat kuuluvat 60 vuotta täytettyään edelleen reserviin siihen saakka, kunnes heidät on kokonaan vapautettu asevelvollisuuden suorittamisesta. Asevelvollinen, jolla on sellainen sairaus tai vamma, joka haittaa hänen palveluksensa suorittamista vakinaisessa väessä, voidaan vapauttaa varusmiespalveluksen suorittamisesta rauhan aikana. Tällöin hänet siirretään nostoväen II luokkaan.

Asevelvollinen voi holhoojansa suostumuksella hakeutua myös vapaaehtoisesti palveluk-

seen 17 vuotta täytettyään jättämällä kirjallisen hakemuksen sotilasläänin esikuntaan. Päätöksen vapaaehtoisen palveluspaikasta ja -ajasta tekee sotilasläänin komentaja.

Varusmiespalveluksen aikana annettu koulutus perustuu sodan ajan puolustusvoimien tehtäviin. Tämän vuoksi koulutus tulee myös voida hyödyntää asepalveluksen jälkeen reservissä.

2.4.2. Asepalvelus

Varusmiespalvelus aloitetaan yleensä kahden kutsuntaa seuraavan vuoden aikana 19 — 20 vuoden iässä. Vapaaehtoisena hakeutumisen tai lykkäyksien johdosta palvelus voi ajoittua 17 — 30 ikävuoden välille.

Palvelukseen astuminen toteutetaan nykyisin 5/2- saapumiseräjärjestelmän mukaan, jolloin kahden vuoden aikana astuu palvelukseen viisi saapumiserää. Vuoden 1995 alusta siirrytään pysyvästi kahden vuotuisen palvelukseenastumiserän järjestelmään. Kaikki puolustushaarat, maa-, meri- ja ilmavoimat, sekä rajavartiolaitos ottavat palvelukseen varusmiehiä, vaikkakin maavoimat heistä valtaosan. Merivoimissa on kolme saapumiserää vuodessa.

Palvelusajat ovat johtajiksi koulutettavilla 330 vuorokautta ja miehistöllä tehtävästä riippuen 240, 285 tai 330 vuorokautta.

Varusmiespalveluksen tavoitteena on antaa koulutettaville riittävät tiedot ja taidot toimia koulutushaaran mukaisissa tehtävissä joukkonsa osana. Lisäksi heille opetetaan maamme turvallisuuspolitiikkaa sekä erityisesti sotilaallisen maanpuolustuksen järjestelyjä turvallisuuspolitiikan osana. Koulutettavien fyysistä kuntoa kehitetään ja pyritään luomaan pysyvää liikuntaharrastusta reserviin. Kaikille opetetaan aseellisissa selkkauksissa sovellettavia kansainvälisen oikeuden säännöksiä sekä lisäksi yleisiä kansalaistietoja ja -taitoja.

Peruskoulutuskauden päämääränä on antaa kaikille yhdenmukainen taistelijan peruskoulutus ja opettaa toimimaan sotilasorganisaatiossa sekä opettaa yksilöitä ymmärtämään sotilaallisen järjestyksen merkitys joukolle. Peruskoulutus annetaan kaikille samansisältöisenä. Sen keskeisiä osia ovat taistelukoulutus, yleissotilaalliset tiedot ja taidot, turvallisuuspolitiikka ja ase- ja ampumakoulutus.

Erikoiskoulutuksen päämääränä on koulut-

taa miehistölle koulutushaaran erikoistaidot ja -tiedot.

Aliupseerikoulutuksen päämääränä on kouluttaa aliupseereita ryhmän johtamiseen ja toimimaan ryhmän kouluttajina sekä kouluttaa heitä koulutushaaran erityistehtäviin. Aliupseerikoulutukseen valitaan peruskoulutuskaudella osoitetun kyvykkyyden ja sopivuuden perusteella.

Reserviupseerikoulutuksen päämääränä on kouluttaa johtamaan ja kouluttamaan joukkuetta tai vastaavaa osastoa tai toimimaan erikoistehtävissä. Reserviupseerikoulutukseen valitaan peruskoulutuskaudella ja aliupseerikoulussa osoitetun kyvykkyyden ja sopivuuden perusteella.

2.4.3. Palvelus reservissä

Varusmiespalveluksen aikana annettua koulutusta pidetään reservissä yllä kertausharjoituksin.

Ensimmäiset harjoitukset ovat noin viiden vuoden kuluttua varusmiespalveluksesta. Harjoitukset kestävät yleensä noin viikon. Käsky kertausharjoitukseen pyritään antamaan noin puoli vuotta aikaisemmin, jotta reserviläisellä on edellytykset järjestää henkilökohtaiset asiansa ennen harjoitusta.

Harjoitus toteutetaan lyhyenä ja tiiviinä joukkoharjoituksena, johon valmistavan harjoittelun lisäksi sisältyvät yleensä ammunnat ja joukon taisteluharjoitus. Reserviläiset toimivat koulutuksensa edellyttämissä tehtävissä tai saavat täydennyskoulutusta uutta tehtävää varten.

Voimavarojen niukkuudesta johtuen ei kaikille reserviläisille voida järjestää kertausharjoitusta. Resurssit kohdennetaan tärkeimpien joukkojen harjoituksiin.

2.4.4. Upseerikoulutus

Upseerin tutkintoon sekä jatkotutkintoon johtava opetus järjestetään pääsääntöisesti maanpuolustuskorkeakoulussa.

Maanpuolustuskorkeakoulussa ja eri puolustushaarojen ja aselajien sotilaslaitoksissa järjestetään lisäksi upseerien koulutusjärjestelmän mukainen, säännöllisesti toimeenpantava täy-

dennys- ja jatkokoulutus. Rajavartiolaitoksen upseerit koulutetaan puolustusvoimien koulutusjärjestelmässä.

Hakijalta edellytetään, että hän on koulutukseen hakeutuessaan

— suorittanut ylioppilastutkinnon tai saanut vastaavan koulutuksen ulkomailla tai suorittanut opistoasteen tutkinnon,

— saanut reservin upseerin koulutuksen,

— on henkisen ja fyysisen kuntonsa ja terveytensä sekä elämäntapojensa puolesta upseerin ammattiin sopiva, sekä

— on enintään 25-vuotias.

Lisäksi hakijan on läpäistävä erikseen järjestettävät soveltuvuustestit ja kokeet.

Lisäksi opiskelijaksi kadettikurssille voidaan hyväksyä opistoupseerin tutkinnon tai toimiupseerin ylemmän virkatutkinnon suorittanut hakija, vaikka hän ei täyttä kahta ensimmäistä yllä mainituista edellytyksistä.

Yläikäraja on tarpeen upseerin tehtävien asettamien fyysisten vaatimusten sekä työn ja koulutuksen vuorotteluun perustuvan koulutusjärjestelmän takia. Erityisestä syystä voidaan ikärajasta kuitenkin poiketa.

Hakijan terveydentilan tulee olla sellainen, että hakija vaaratta kestää palveluksen asettamat rasitukset (palveluskelpoisuusluokka A).

Ilmavoimien kadettikurssille pääsemiseksi edellytetään lisäksi reservin upseerin koulutusta lentoreserviupseerikurssilla tai soveliaaksi katsottavaa muuta lentokoulutusta. Lisäksi ilma- ja merivoimien kadettikurseille on erikseen määritetyt näkövaatimukset.

Upseerin tutkinto. Maanpuolustuskorkeakoulun perustutkinto-osastossa (Kadettikoulussa) suoritetaan upseerin tutkinto.

Upseerin tutkinnon suorittaminen kestää vuoden 1991 tutkinnonuudistuksen jälkeen neljä vuotta. Upseerin tutkinto on ylempi korkeakoulututkinto. Peruskoulutuksen tavoitteena on kouluttaa rauhan ja sodan ajan joukkoyksikköjen päällystötehtäviin kykeneviä upseereita. Upseerin rauhan ajan tehtäviä perustutkinnon jälkeen ovat perusyksikön opetusupseerin, varapäällikön ja päällikön tehtävät. Sodan ajan tehtäviä ovat puolestaan joukkoyksikön komentajan ja perusyhtymän esikunnan toimistoupseerin tehtävät. Perustietojen ja -taitojen pohjalta upseerin edellytetään harjaantuvan eri tehtävissä rauhan ajan perusyksikön päällikön tehtävään ja sodan ajan tehtäviin.

Yleisesikuntaupseerin tutkinto. Maanpuolustuskorkeakoulun jatkotutkinto-osastossa suori-

tetaan yleisesikuntaupseerin tutkinto ja yleisesikuntaupseerin tutkinnon perusosaan liittyvä majurin ja everstiluutnantin virkaan vaadittava jatkokoulutus.

Tohtorin tutkinto. Yleisesikuntaupseerin tutkinnon suorittanut upseeri voidaan tietyin edellytyksin hyväksyä suorittamaan tohtorin tutkinto eräissä siviilikorkeakouluissa.

2.4.5. Erikoisupseerien ja sotilaspappien koulutus

Puolustusvoimat tarvitsee erikoistietoja ja -taitoja hallitsevia asiantuntijoita sotilashenkilöstöön. Heidät otetaan palvelukseen opistotai korkeakoulutasoisien ammatillisen koulutuksen siviilissä ja sotilaallisen peruskoulutuksen varusmiespalveluksessa saaneina. Erikoisupseereita ovat sotilasinsinöörit, sotilaslääkärit, sotilashammaslääkärit, sotilaseläinlääkärit, sotilasteknikot, sotilastaloudenhoitajat ja sotilaskapellimestarit. Lisäksi puolustusvoimien sotilaspapisto rinnastetaan erikoisupseereihin.

Erikoisupseerit toimivat oman toimialansa suunnittelu-, asiantuntija- ja johtotehtävissä. Insinöörit ja teknikot ovat usein myös esimies- ja työnjohtotehtävissä. Erikoisupseerien sotilasarvot vastaavat upseerin ja opistoupseerin sotilasarvoja.

Korkeakoulututkintoa edellyttäviin virkoihin vaaditaan oman alan siviilikoulutuksen lisäksi reservin upseerin koulutus ja opistotasoihin virkoihin reservin aliupseerin koulutus. Puolustusvoimista annetun asetuksen muutoksella (653/91) avattiin 1.5.1991 alkaen sotilaslääkärin, -hammaslääkärin, -eläinlääkärin, -taloudenhoitajan ja -kapellimestarin virat myös naisille. Kun nainen tulee nimitetyksi johonkin näistä viroista, hänen on osallistuttava maanpuolustukseen ja puolustusvoimien toimintaan perehdyttävään koulutukseen. Näin täytetty virka ei ole sotilaallista esimiesasemaa edellyttävä sotilasvirka. Sotilasinsinöörien ja -tekniikoiden sekä sotilaspappien virkoihin ei naisia voida nykyisin nimittää.

Puolustusvoimien antama erikoisupseereiden koulutus on sotilasammattillista perus- ja täydennyskoulutusta. Se käsittää erikoisupseerikurssin, toimialoittain järjestettävän täydennyskoulutuskurssin ja tehtäväkohtaisen kurssin.

Lisäksi erikoisupseerit osallistuvat puolustusvoimien ulkopuoliseen koulutukseen erikoistietojen hankkimiseksi.

Koulutus järjestetään maanpuolustuskorkeakoulussa ja maanpuolustusopistossa sekä eri sotilaslaitoksissa.

2.4.6. Opistoupseerikoulutus

Opistoupseerien koulutus on uudistunut vuonna 1989. Se on sopeutettu opistoasteen ammatillisena koulutuksena keskiasteen koulutuksen uudistukseen.

Maanpuolustusopistossa suoritettavan opistoupseerin tutkinnon kesto on kaksi ja puoli vuotta. Peruskoulutuksen tavoitteena on kouluttaa puolustusvoimien rauhan ajan tarpeiden mukaisesti perusyksiköihin opetusupseereita tai vääpeleitä sekä päällystystä eri koulutushaarojen erikoistehtäviin. Sodan aikaa varten opistoupseerin peruskoulutuksessa koulutetaan joukkueen johtajia ja yksikön vääpeleitä sekä annetaan perustiedot perusyksikön päällikön tehtävistä.

Koulutukseen hakijalta edellytetään pohjakoulutuksena kouluasteen ammatillinen tutkinto, sotilassoittajan tutkinto, lukion oppimäärä tai ylioppilastutkinto. Lisäksi hakijalla on oltava reservin upseerin tai aliupseerin koulutus sekä henkinen ja fyysinen soveltuvuus opistoupseerin ammattiin. Hakijan on läpäistävä soveltuvuustestit ja pääsykokeet.

Valintaan vaikuttavat koulutodistuksen keskiarvo ja ylioppilastodistuksen yleisarvosana. Ammattikoulutuksesta saa lisäpisteitä. Sotilas-koulutuksesta vaikuttavat aliupseerikoulun ja reserviupseerikoulun todistusten arvosanat. Lisäksi vaikuttavat psykologinen soveltuvuustesti, kuntotesti ja joukko-osaston komentajan lausunto.

Opistoupseerin tutkintoon johtavaan koulutukseen hakeutuvan yläikäraja on 25 vuotta. Yläikäraja on tarpeellinen opistoupseerien tehtävien asettamien fyysisten vaatimusten sekä työn ja koulutuksen vuorotteluun perustuvan koulutusjärjestelmän takia. Erityisestä syystä voidaan ikärajasta kuitenkin poiketa.

Opistoupseerin tutkinnon suorittanut saavuttaa pätevyyden perusyksikköpäällystön tehtä-

viin. Hänellä on myös mahdollisuus tutkinnon suoritettuaan hakeutua upseerikoulutukseen maanpuolustuskorkeakouluun.

2.4.7. Sotilasammattihenkilöstön (värvättyjen) koulutus

Puolustusvoimat tarvitsee sotilasammattihenkilöstöä (värvättyjä), miehiä ja naisia, erikoiskoulutusta ja -kokemusta vaativiin tehtäviin. Sotilasammattihenkilöstöön kuuluvilla on sotilas- tai virkapuku ja miespuolisilla sotilas-arvo.

Sotilasammattihenkilöstö otetaan palvelukseen tehtäviensä edellyttämän ammatillisen peruskoulutuksen saaneena. Vaatimuksena on 18 vuoden ikä, hyvä terveys ja nuhteettomat elämäntavat. Miehillä edellytetään lisäksi sitä, että varusmiespalvelus on suoritettu. Puolustusvoimat kouluttaa virkaan nimitetyn.

Koska naiset eivät voi suorittaa asepalvelusta, jakaantuvat sotilasammattihenkilöstön tehtävät nykyisin selkeästi mies- ja naistehtäviin.

2.5. Nykytilan arviointi

Maassamme tapahtunut kehitys on johtanut siihen, että naiset ovat mukana kaikilla yhteiskunnan toimintojen lohkoilla. Lainsäädäntöä on asteittain muutettu niin, että naiset ovat saaneet kelpoisuuden miltei kaikkiin yhteiskunnan tehtäviin.

Naisia on lukuisasti myös puolustushallinnossa ja vähäisessä määrin jopa sotilaallisissa tehtävissä. He eivät kuitenkaan ole kelpoisia sellaisiin maanpuolustuksen tehtäviin, joihin vaaditaan sotilaan peruskoulutus, koska heidän ei ole mahdollista suorittaa varusmiespalvelusta. Tämä katkaisee heidän etenemismahdollisuutensa. Myös rauhanturvaamistoiminnassa naisten tehtävät ovat puuttuvan sotilaskoulutuksen vuoksi rajoitetumpia kuin miesten.

Se, että naiset eivät voi päästä osallisiksi varusmiespalvelusta vastaavasta koulutuksesta ja sille rakentuvasta ammatillisesta sotilaskoulutuksesta, rajoittaa olennaisesti heidän mahdollisuuksiaan osallistua maanpuolustukseen. Samalla rajoitetaan puolustusvoimien mahdol-

lisuutta rekrytoida palvelukseensa kuhunkin tehtävään mahdollisimman hyvin sopivaa henkilökuntaa.

Kansainvälinen vertailu osoittaa, että muissa pohjoismaissa naiset voivat täysipainoisesti osallistua myös sotilaalliseen maanpuolustukseen.

Naisiin kohdistuvat rajoitukset eivät enää nykyoloissa ole perusteltavissa, vaan naisille tulisi antaa mahdollisuus hakeutua kaikkiin maanpuolustuksen tehtäviin henkilökohtaisten kykyjensä mukaisesti.

3. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

Esityksen tavoitteena on laajentaa naisten yhteiskuntakelpoisuutta ja vaikuttaa myönteisesti puolustusvoimien toimintaan ja maanpuolustukseen yleensä.

Sotilaallinen maanpuolustus on hyväksytty osaksi maamme turvallisuuspoliittista järjestelmää ja maanpuolustus on hallitusmuodossa säädetty yleiseksi kansalaisvelvollisuudeksi. Tämän vuoksi ehdotetaan parannettavaksi naisten mahdollisuuksia osallistua maanpuolustukseen ja saada siihen systemaattista koulutusta. Naiselle jäisi yksilönä valta punnita ratkaisunsa niin omista eettisistä kuin ammatillisistakin lähtökohdista.

Nykyajan yhteiskunnassa naiset osallistuvat työelämään ja yhteiskunnan toimintaan yhtäläisesti miesten kanssa ja heidän koulutustasonsa on korkea. Näin ollen ei enää ole perusteita pitää joitakin tehtäviä suljettuina naisilta vain sukupuolen perusteella.

On myös tärkeää, että puolustusvoimat koetaan kiinteästi yhteiskuntaan kuuluvaksi osaksi ja että myös naiset voivat kokea valmiuden ylläpitämisen omaksi asiakseen. Puolustusvoimien on heijastettava muualla yhteiskunnassa tapahtuvaa kehitystä, eikä mitään kansanosaa saa katsoa sinänsä kelpaamattomaksi puolustusvoimien keskeisiin tehtäviin.

Kun miesten ja naisten yhteistoiminnalla on ollut muilla yhteiskunnan aloilla myönteinen vaikutus, sen voidaan olettaa vaikuttavan samalla tavoin myös puolustusvoimissa. Vapaaehtoisesti sotilaskoulutukseen tulevat naiset voivat omalta osaltaan kohottaa joukon motivaatiota. Esityksellä ei sen sijaan pyritä vaikuttamaan puolustusvalmiuteen määrällisesti.

Jotta koulutukselliset erot eivät johtaisi

eriarvoisuuteen työtehtävissä, naisten koulutus ehdotetaan toteutettavaksi nykyisen koulutusjärjestelmän puitteissa ja samansisältöisenä kuin miesten koulutus. Tämä on myös taloudellisin vaihtoehto. Naisia voitaisiin niin ollen sijoittaa kaikkiin tehtäviin heidän yksilöllisten ominaisuuksiensa ja heidän saamansa koulutuksen mukaan.

Ehdotusta valmisteltaessa on erityisesti selvitetty, onko perusteita rajoittaa naisten koulutusta siten, että heitä ei koulutettaisi taistelutehtäviin. Nykyisessä sodankäynnissä on raja taistelutehtävien ja muiden tehtävien välillä hämartynt. Koska tukijoukoillekin on annettava taistelukoulutus, sitä vailla olevia sotilaita voitaisiin sijoittaa lähinnä vain meri- ja ilma- puolustuksen johtokeskuksiin, pääesikuntaan ja maanpuolustusalueiden esikuntiin. Tutkimuksissa ei ole voitu osoittaa, että psykologiset tekijät puoltaisivat tällaista rajoitusta tai että joukon kiinteys tai taistelutahto olisi heikompi sekajoukolla kuin vain miehistä koostuvalla joukolla. Näin ollen ei ole katsottu perustelluksi ehdottaa naisten tehtäviä rajoitettaviksi tässä suhteessa.

Naisten vapaaehtoisesta asepalveluksesta ehdotetaan säädettäväksi erillinen laki. Sen mukaan nainen voitaisiin ottaa asepalvelukseen, jos hän on Suomen kansalainen, iältään 17–29 vuotias ja terveydeltään ja muilta ominaisuuksiltaan asepalvelukseen sopiva. Asepalvelusta suorittavalla naisella olisi lähtökohtaisesti sama oikeudellinen ja sosiaalinen asema kuin varusmiespalvelusta suorittavalla miehellä. Nainen voisi kuitenkin 45 päivän kuluessa palvelukseenastumispäivästä ilmoittaa kirjallisesti, ettei hän jatka palvelusta. Tällöin hänet kotiutettaisiin heti. Saman ajanjakson aikana joukko-osaston komentaja voisi peruuttaa asepalvelukseen annetun määräyksen laissa mainituin perustein.

Keskeyttämiselle varatun määräajan päättymisen jälkeen nainen ehdotetaan rinnastettavaksi kaikilta osin asevelvolliseen. Asepalveluksen suorittaneen naisen olisi näin ollen mahdollista joko jäädä puolustusvoimien reserviin tai hakeutua sotilasammattiin tähtäävään koulutukseen. Edellytykset olisivat samat kuin varusmiespalveluksen suorittaneella miehellä.

Naisten vapaaehtoista asepalvelusta koskevan uudistuksen toteuttaminen vaatii myös vähäisiä teknisiä muutoksia voimassa olevaan lainsäädäntöön.

4. Esityksen vaikutukset

4.1. Taloudelliset vaikutukset

Naisten vapaaehtoinen asepalvelus ehdotetaan järjestettäväksi mahdollisimman vähin erityisjärjestelyin käytössä olevan saapumiserä- ja varusmiespalvelusjärjestelmän puitteissa.

Palveluksen järjestämiseksi ei tarvita uusia varuskuntia, ei uusia kasarmi- ja harjoitustiloja eikä uutta kouluttaja- ja huoltohenkilöstöä. Näin ollen naisten asepalveluksen järjestämistä ei aiheudu ainakaan merkittäviä uusia kiinteitä kustannuksia.

Järjestelmän käynnistysvaiheessa syntyy tiettyjä kertamenon luonteisia uusia kustannuksia. Tällaisia ovat majoitus- ja saniteettitilojen järjestelemiseen liittyvät menoerät, erityisvaatetuksen hankintaan tarvittavat varat ja hakeutumiseen liittyvät painatus- ja tiedotuskulut. Nämä kustannukset eivät kuitenkaan ole mitavia, koska esimerkiksi majoitus- ja saniteettitilojen osalta kustannukset voidaan kattaa normaalien vuosikorjausmäärärahojen puitteissa.

Vuotuiset ylläpitokustannukset määräytyvät palveluksessa olevien kokonaismäärän mukaisesti. Varusmiehen keskimääräinen laskennallinen vuorokausikustannus on 142 markkaa (vuoden 1993 tilinpäätöstiedot). Naisten kouluttaminen ei maksa ehdotetussa muodossa miesten kouluttamista enempää. Palveluksessa olevien kokonaismäärään (25 000—30 000) nähden ei naisten todennäköisesti verrattain pienellä osuudella ole käytännössä olennaista merkitystä valtiontaloudelle eikä puolustusbudjetille.

4.2. Organisaatio- ja henkilöstövaikutukset

Esityksellä ei ole organisaatio- eikä henkilöstövaikutuksia. Naisten koulutus ehdotetaan toteutettavaksi nykyisessä koulutusjärjestelmässä. Jos otetaan huomioon muiden pohjoismaiden kokemukset, vapaaehtoiseen asepalvelukseen hakevien naisten lukumäärä jäänee koulutettavien kokonaismäärään nähden alhaiseksi.

4.3. Vaikutukset eri kansalaisryhmien asemaan

Esityksellä laajennetaan naisten oikeutta osallistua yhteiskunnan eri toimintoihin luo-

malla heille mahdollisuus hakeutua koulutukseen myös kaikilla sotilaallisen maanpuolustuksen lohkoilla sekä avaamalla heille myös sotilaallista koulutusta edellyttävät virat.

5. Asian valmistelu

5.1. Toimikunta

Puolustusministeriö asetti 10 päivänä tammi-kuuta 1992 parlamentaarisen toimikunnan, jonka päätehtävänä oli selvittää, tulisiko naisille antaa mahdollisuus vapaaehtoisen asepalveluksen suorittamiseen sekä tulisiko ja missä määrin naisille avata pääsy sotilasammattiin. Toimikunnan 2 päivänä huhtikuuta 1993 valmistuneessa mietinnössä (Naisten vapaaehtoinen asepalvelus. Naiset ja sotilaallinen maanpuolustus -toimikunnan mietintö. Komiteamietintö 1993:9) ehdotettiin, että naisille avataan mahdollisuus hakeutua vapaaehtoiseen asepalvelukseen osallistuakseen maanpuolustukseen puolustusvoimien reserviin sijoitettuna tai sotilasammattissa.

5.2. Lausunnot

Naiset ja sotilaallinen maanpuolustus -toimikunnan mietinnöstä on saatu lausunto valtioneuvoston kanslialta, oikeusministeriöltä, sisäasiainministeriöltä, valtiovarainministeriöltä, sosiaali- ja terveysministeriöltä, työministeriöltä, opetusministeriöltä, opetushallitukselta, pääesikunnalta, rajavartiolaitokselta, tasa-arvoasiain neuvottelukunnalta, maanpuolustus-tiedotuksen suunnittelukunnalta, eduskuntapuolueilta (lukuunottamatta Liberaalinen Kansapuolue r.p:tä), keskeisiltä työmarkkina-, nais- ja rauhanjärjestöiltä sekä puolustusvoimien henkilökuntajärjestöiltä ja maanpuolustusjärjestöiltä. Lisäksi oma-aloitteisesti lähetettiin seitsemän lausuntoa. Yhteensä lausuntoja on saatu 58. Lausunnonantajien selvä enemmistö puolsi ehdotusta. Lausunnoista on laadittu yhteenveto puolustusministeriössä.

Hallituksen esitys perustuu Naiset ja sotilaallisen maanpuolustus -toimikunnan ehdotuksiin. Lausunnoissa esitetyt parannusehdotukset on pyritty mahdollisuuksien mukaan ottamaan huomioon esitystä valmisteltaessa.

5.3. Jatkovalmistelu

Esitys on valmisteltu virkatyönä puolustusministeriössä.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Lakiehdotusten perustelut

1.1. Laki naisten vapaaehtoisesta asepalveluksesta

1 §. Pykälässä säädettäisiin niistä edellytyksistä, joilla nainen voitaisiin ottaa vapaaehtoisesti asepalvelukseen (asepalvelus).

Kansalaisuus. Asevelvollisuuslain 1 §:n mukaan jokainen Suomen mies on asevelvollinen. Suomen kansalaiseksi otetun ulkomaalaisen ja kansalaisoikeutta vailla olevan Suomessa vakituisesti asuvan asevelvollisuudesta sekä sellaisen Suomen kansalaisen asevelvollisuudesta, jolla on myös muun valtion kansalaisuus, on erityissäännöksiä (asevelvollisuuslain 45 § ja asevelvollisuuslain soveltamisesta annetun asetuksen, *asevelvollisuusasetus*, 114 §, 1361/88). Ehdotetun 1 momentin 1 kohdan mukaan Suomen kansalaisuus olisi edellytyksenä naisen asepalvelukseen ottamiselle.

Ikä. Asevelvollisuuslain 3 §:n mukaan miehet astuvat varusmiespalvelukseen pääsääntöisesti sinä vuonna, jona he täyttävät 19 tai 20 vuotta. Seitsemäntoista vuotta täyttäneellä on kuitenkin saman lain 31 §:n mukaan mahdollisuus pyrkiä vapaaehtoisena varusmiespalvelukseen, jolloin tarvitaan myös holhoojan suostumus (asevelvollisuusasetuksen 50 §). Asevelvollisuuslain 14 §:n mukaan asevelvollinen voi saada varusmiespalveluksen suorittamisesta lykkäystä laissa säännellyn perustein enintään sen vuoden loppuun, jona hän täyttää 28 vuotta. Velvollisuus suorittaa varusmiespalvelusta rauhan aikana päättyy sen vuoden lopussa, jona asevelvollinen täyttää 30 vuotta.

Naisille ehdotetaan miesten varusmiespalvelusta vastaavat ikärajat eli alaikärajaksi 17 ja yläikärajaksi 30 vuotta. Koska naisten vapaaehtoinen asepalvelus suoritetaan kuten miesten varusmiespalvelus, myös palvelukseen hakevalta alaikäiseltä naiselta vaaditaan holhoojan suostumus.

Terveys ja sopivuus. Vapaaehtoisesti asepalvelukseen hakeutuvalta tulee voida edellyttää sellaisia ominaisuuksia, että hän suoriutuu asepalveluksesta. Sen vuoksi ehdotetaan 1 momentin 3 kohdassa asepalvelukseen ottamisen edellytykseksi, että siihen hakeutuva nainen on terveydeltään ja muilta henkilökohtaisilta ominaisuuksiltaan asepalvelukseen sopiva. Pykälän 3 momentin mukaan näitä edellytyksiä voitai-

siin täsmentää asetuksella. Kysymyksessä voisivat olla esimerkiksi samanlaiset terveystuokitukset kuin asevelvollisilla miehillä.

Vuotuinen määrä. Asevelvollisuusasetuksen 19 §:n mukaan puolustusministeriö säätelee puolustushaaroittain vuosittain varusmiespalvelukseen otettavien asevelvollisten kokonaismäärää ja määrää vuotuiset palvelukseenastumispäivät sekä vahvistaa 51 §:n mukaisesti palvelukseen otettavien vapaaehtoisten lukumäärän. Ehdotetun 2 momentin mukaan puolustusministeriö määräisi niin ikään vuosittain asepalvelukseen otettavien naisten määrän. Tällöin päätöksenteossa voitaisiin ottaa huomioon valtion talousarvioon liittyvät tekijät ja se olisi osa poliittista päätöksentekoprosessia, johon voitaisiin tarvittaessa pyrkiä vaikuttamaan yleisellä kansalaismielipiteellä.

Puitteet naisten ottamiselle määritettäisiin tällöin puolustusministeriön hallinnonalan toiminta- ja taloussuunnitelmassa nelivuotiskausittain.

2 §. Vaikka asepalvelus toteutettaisiin mahdollisimman vähäisin poikkeuksin asevelvollisuusjärjestelmään nähden, asepalvelukseen hakeutumisessa ja palvelukseen määrittämisessä noudatettaisiin jossakin määrin asevelvollisuuslain mukaisesta kutsuntajärjestelmästä poikkeavaa menettelyä.

Sotilasläänit, joiden tehtäviin asevelvollisuusasiat kuuluvat, hoitaisivat myös asepalvelukseen hakeutumista koskevat asiat. Pykälän 1 momentin mukaan hakemus asepalvelukseen toimitettaisiin sen sotilasläänin esikuntaan, jonka alueella hakijan kotikunta sijaitsee. Sotilaslääneittäin toimeenpantaisiin miesten kutsuntatilaisuutta korvaava tilaisuus, jossa annettaisiin hakijoille tarpeellinen informaatio asepalveluksesta ja siihen hyväksyttävien oikeudellisesta asemasta, otettaisiin vastaan hakemukset, selvitetäisiin hakijoiden terveydentila palveluskelpoisuuden määrittämiseksi sekä suoritettaisiin tarpeelliset psykologiset soveltuvuustestit.

Päaesikunta määrittäisi asepalvelukseen otettavien naisten sotilasläänikohtaiset määrät puolustusministeriön asettaman vuotuisen kokonaismäärän perusteella. Sotilasläänin esikunta tekisi valinnat pääesikunnan antaman lukumäärän mukaisesti ja lähettäisi valituille palvelukseenastumismääräyksen ja valitsematta jääneille tätä koskevan ilmoituksen. Asepalveluk-

seen hakemismenettelystä säädettäisiin tarkemmin asetuksella tai määrättäisiin asian laadun mukaan pääesikunnan päätöksellä.

3 §. Asepalvelus suoritettaisiin yhdessä varusmiesten kanssa ja naisille annettaisiin sama koulutus kuin asevelvollisille miehille. Tämä merkitsee sitä, että erillisiä naisjoukkoja ei muodostettaisi. Ei olisi kuitenkaan estettä keskittää naisten koulutusta siten, että heitä olisi useampia samassa perusyksikössä sen sijaan, että heidät hajautettaisiin yksittäin eri perusyksiköihin.

Asepalveluksen suorittaminen rinnastettaisiin varusmiespalveluksen suorittamiseen. Se olisi otettava samalla tavalla huomioon esimerkiksi ansiovertailussa ja sosiaalietuuksia, muun muassa eläkettä, määrättäessä. Jos vaatimuksena johonkin koulutukseen pääsemiseen on varusmiespalveluksen suorittaminen, myös naisen suorittama asepalvelus täyttäisi tämän vaatimuksen. Asepalveluksella olisi myös lähtökohdaisesti sama vaikutus työ- ja virkasuhteen pysyvyyteen kuin varusmiespalveluksella. Ehdotetun 5 §:n 1 momentin mukaan nainen ei kuitenkaan saisi hyväksen palvelukseen kutsutun asevelvollisen työ- tai virkasuhteen jatkumisesta annetun lain (570/61) mukaista turvaa, jos hän itse keskeyttää asepalveluksen.

Pykälän 2 momentin mukaan puolustusministeriö voisi antaa määräyksiä asepalveluksen käytännön järjestelyistä, kuten esimerkiksi ma-joinuksesta ja varusteista.

4 §. Kun naisten asepalvelus perustuisi vapaaehtoisuuteen, on katsottu tarkoituksenmukaiseksi antaa asepalvelukseen tulevalle mahdollisuus joko ennen palvelukseen astumista tai sen alkuvaiheessa ilmoittaa, ettei hän aloita asepalvelusta tai jatka sitä.

Keskeyttämiselle ehdotetaan 45 päivän määräaikaa palvelukseenastumispäivästä. Ajankoh- ta on tarkoituksenmukainen koulutukselliset näkökohdat huomioon ottaen, sillä peruskou- lutuskausi on tuolloin käyty läpi. Käytännössä myös useimmat miesten keskeyttämiset tapah- tuvat muutaman viikon kuluessa palveluk- seenastumisesta.

Ilmoitus olisi 2 momentin mukaan tehtävä kirjallisesti naisen palveluksessa ollessa joukko- osaston komentajalle ja muulloin sotilasläänin komentajalle. Ilmoituksen johdosta nainen olisi heti kotiutettava tai palvelukseenastumismää- räys heti peruutettava.

Ehdotetun 6 §:n 2 momentin mukaan naiselle olisi hyvissä ajoin ennen 4 §:n 1 momentissa

tarkoitettua määräajan päättymistä ilmoitettava hänen oikeudestaan keskeyttää palvelus.

Kun palvelus perustuisi vapaaehtoisuuteen, tulee puolustusvoimilla olla mahdollisuus pe- ruuttaa asepalvelukseen annettu määräys, jos käy ilmi, ettei edellytyksiä asepalveluksen suori- tamiseen ole. Sinä ajanjaksona, jolloin nai- sella itselläänkin on oikeus keskeyttää palvelus, määräys voitaisiin peruuttaa vamman, sairau- den, ilmeisen sopimattomuuden tai muun vas- taavan syyn johdosta. Tässä tarkoitetaan lähin- nä sellaisia palveluksen aikana ilmeneviä perus- teita, jotka olisivat 1 §:n 1 momentin 3 kohdan mukaan olleet esteenä asepalvelukseen ottami- selle, jos ne olisivat silloin olleet olemassa tai tiedossa.

5 §. Hakemuksensa mukaisesti asepalveluk- seen määrätty nainen olisi asevelvollisia koske- vien säännösten alainen siitä lähtien, kun hän on astunut palvelukseen tai kun hän on palve- lukseenastumismääräyksen mukaan ollut vel- vollinen astumaan palvelukseen. Häneen sovel- lettaisiin esimerkiksi asevelvollisuuslain sään- nöksiä, jotka koskevat palvelusaikaa, upseerik- si, aliupseeriksi tai erityistehtäviin koulutettavia sekä palvelukseen kykenemättömän vapautta- mista palveluksesta kokonaan tai toistaiseksi. Naisiin sovellettaisiin myös asevelvollisia kos- kevia sotilasoikeudenhoitosäännöksiä.

Kun lähtökohtana on asepalveluksen suori- taminen mahdollisimman pitkälle nykyjärjestel- män puitteissa, myös asepalvelusta suorittavan naisen taloudellisten ja sosiaalisten etujen tulee olla samat kuin asevelvollisuutta suorittavien miesten. Tämän vuoksi asevelvollisten sosiaa- lietuksia ja terveydenhuoltoa koskevat sään- nökset yhtä hyvin kuin vuosiloma- ja työllisyyssäännökset soveltuisivat sellaisinaan. Myös lakia palvelukseen kutsutun asevelvollisen työ- tai virkasuhteen jatkumisesta sovellettaisiin lähtökohtaisesti asepalvelusta suorittavaan nai- seen. Työnantaja joutuu kuitenkin usein teke- mään sijaisjärjestelyjä naisen lähtiessä suoritta- maan asepalvelusta. Työnantajan velvollisuuksien ja sijaisen työsuhteturvan kannalta ei olisi perusteltua, että mainitun lain mukaiseen suo- jaan voitaisiin vedota myös siinä tapauksessa, että nainen päättää itse keskeyttää asepalveluk- sensa. Vapaaharkintaiseen asepalveluksen kes- keyttämiseen kytketty työhönpaluu-oikeus saat- taisi myös lisätä harkitsematonta asepalveluk- seen hakeutumista, mikä ei olisi minkään osa- puolen edun mukaista. Tämän vuoksi ehdote- taan, että palvelukseen kutsutun asevelvollisen

työ- tai virkasuhteen jatkumisesta annettua lakia ei sovelleta naiseen, jonka palvelus keskeytyy 4 §:n 1 momentin mukaisesti.

Myös muita tässä mainitsemattomia, asevelvollisia koskevia säännöksiä sovellettaisiin asepalvelusta suorittavaan naiseen. Raskautta, synnytystä ja äitiyttä koskevien säännösten soveltamisesta ehdotetaan säädettäväksi 7 §:ssä.

Sotilaskoulutuksen antaminen ei ole tulkintuksenmukaista, jollei koulutuksen saanut ole käytettävissä sodan ajan organisaatiossa. Tämän vuoksi 2 momentissa ehdotetaan, että keskeyttämiselle varatun 45 päivän määräajan päättymisen jälkeen hänen oikeudellinen asemansa muuttuisi siten, että palvelus ei enää olisi luonteeltaan vapaaehtoista. Tämän jälkeen esimerkiksi naisen palvelus voitaisiin keskeyttää vain asevelvollisuuslain 15 §:ssä säädetyn perustein.

Jatkamalla palvelusta nainen sitoutuisi asevelvollisuusjärjestelmään kaikkine sen oikeusvaikutuksineen. Nainen olisi näin ollen asevelvollisen miehen tavoin velvollinen asepalveluksen suorittamaan osallistumaan kertausharjoituksiin. Hän voisi saada niistä lykkäystä asevelvollisuuslain 18 §:ssä säädetyn perustein kuten miespuolinen reserviläinen. Tärkeän yleisen edun vuoksi nainen voitaisiin miehen tavoin vapauttaa kertausharjoituksista ja ylimääräisestä palveluksesta sekä jättää palvelukseen kutsumatta sodan ja liikekannallepanon aikana siten kuin siitä säädetään asevelvollisuuslain 17 ja 19 §:ssä sekä vapauttamisesta asevelvollisuuden suorittamisesta eräissä tapauksissa annetussa asetuksessa (635/68).

6 §. Jotta asepalvelukseen pyrkivä nainen voisi tehdä ratkaisunsa täysin tietoisena siitä, mitä se merkitsee hänelle myös tulevaisuudessa, ehdotetaan laissa säädettäväksi tiedonantovelvollisuudesta. Asepalvelukseen hakevalle naiselle olisi 1 momentin mukaan hakumenettelyn aikana selvitettävä palvelukseen määrittämisen oikeusvaikutukset. Informaatio annettaisiin 2 §:n perusteluissa mainitussa miesten kutsuntatilaisuutta korvaavassa tilaisuudessa.

Asepalvelusta suorittavalle naiselle tulisi tämän lisäksi 2 momentin mukaan hyvissä ajoin ennen 45 päivän määräajan päättymistä selvittää, miten hänen oikeudellinen asemansa muuttuu, jollei hän käytä keskeyttämisoikeuttaan vaan jatkaa koulutusta.

7 §. Asepalvelustakin suorittavan naisen tulee saada raskauteen, synnytykseen ja äitiyteen liittyvien säännösten tarjoama turva, jos niiden

soveltaminen tulee ajankohtaiseksi asepalveluksen aikana. Tästä ehdotetaan säädettäväksi nyt esillä olevassa pykälässä. Kun asepalvelukseen sisältyy runsaasti fyysisesti rasittavia tehtäviä, ehdotetaan, että puolustusministeriö voisi antaa tarkempia määräyksiä siitä, miten mainittuihin säännöksiin perustuvien oikeuksien käyttö on otettava huomioon palveluksen järjestämisessä.

8 §. Tarvittavien valmistelutoimenpiteiden vuoksi laki ehdotetaan tulevaksi voimaan aikaisintaan kahdeksan kuukauden kuluttua siitä kun se on hyväksytty ja vahvistettu.

1.2. Rikoslaki

1 §. Vapaaehtoista asepalvelusta suorittava nainen olisi samojen rikosoikeudellisten säännösten alainen kuin asevelvollisuutta suorittava mies. Rikoslainsäädännössä noudatettavan lakisidonnaisuusperiaatteen mukaisesti ehdotetaan sotilasrikoksia sääntelevän rikoslain 45 luvun soveltamisalaa tämän vuoksi laajennettavaksi siten, että luvun 1 §:n 2 momentin 2 kohdassa olevaan sotilaiden määritelmään lisättäisiin viittaus naisten vapaaehtoisesta asepalveluksesta annetussa laissa tarkoitettua palvelusta suorittaviin.

1.3. Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta

1 §. Naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta annetun lain (609/86) 2 §:n 3 momentin mukaan puolustushallinnon viroista, toimista ja tehtävistä, joihin vaaditaan sotilaallinen koulutus, sekä rajavartiolaitoksen sotilasviroista ja -toimista säädetään erikseen. Jos naisilla on mahdollisuus suorittaa asepalvelus ja sitä kautta päästä sotilasammatteihin tähtäävään koulutukseen, lain soveltamisalasta säädetty poikkeus ei enää ole perusteltu. Sen vuoksi lain 2 §:n 3 momentti ehdotetaan kumottavaksi.

2. Tarkemmat säännökset ja määräykset

Asepalvelukseen hakeutumiseen liittyvistä käytännön järjestelyistä on tarkoitus yksityiskohtaisemmin säätää asetuksella ja määrätä pääesikunnan päätöksellä. Puolustusministe-

riön päätöksellä määrätään asepalvelukseen otettavien vuotuinen määrä. Lisäksi ministeriö antaisi tarvittaessa asepalveluksen erityisluonteen edellyttämiä määräyksiä raskauteen, synnytykseen ja äitiyteen liittyviin säännöksiin perustuvien oikeuksien käytöstä palveluksen aikana sekä määräyksiä asepalveluksen käytännön järjestelyistä.

1.

Laki

naisten vapaaehtoisesta asepalveluksesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §

Nainen voidaan hakemuksesta ottaa varusmiespalvelusta vastaavaan vapaaehtoiseen asepalvelukseen (*asepalvelus*) siten kuin tässä laissa säädetään, jos hän palvelukseen astuessaan on:

- 1) Suomen kansalainen;
- 2) täyttänyt 17 mutta ei 30 vuotta; sekä
- 3) terveydeltään ja muilta henkilökohtaisilta ominaisuuksiltaan asepalvelukseen sopiva.

Puolustusministeriö määrää vuosittain asepalvelukseen otettavien naisten määrän.

Asetuksella voidaan säätää 1 momentin 3 kohdassa tarkoitetuista edellytyksistä.

2 §

Hakemus asepalvelukseen on toimitettava sen sotilasläänin esikunnalle, jonka alueella hakijan kotikunta sijaitsee.

Asepalvelukseen ottamista koskevan asian ratkaisee ja palvelukseenastumismääräyksen antaa 1 momentissa tarkoitettu sotilasläänin esikunta. Hakemismenettelystä ja palvelukseen määräämisestä säädetään tarkemmin asetuksella tai määrätään asian laadun mukaan pääesikunnan päätöksellä.

3 §

Asepalvelus järjestetään asevelvollisuuslaissa (452/50) säädetyn varusmiespalveluksen yhteydessä ja se suoritetaan samalla tavalla kuin varusmiespalvelus sekä rinnastetaan siihen kaikissa suhteissa, jollei 5 §:n 1 momentista ja 7 §:stä muuta johdu.

3. Voimaantulo

Naisten asepalveluksen aloittamista koskeva ehdotus merkitsee puolustusvoimissa sellaisia järjestelytoimia, joiden toteuttaminen vaatii aikaa. Lait ehdotetaan tuleviksi voimaan aikaisintaan kahdeksan kuukauden kuluttua niiden hyväksymisestä ja vahvistamisesta.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

Puolustusministeriö voi antaa määräyksiä asepalveluksen käytännön järjestelyistä.

4 §

Jos palvelukseenastumismääräyksen saanut nainen ilmoittaa, ettei hän aloita asepalvelusta, tai asepalvelusta suorittava nainen 45 päivän kuluessa palvelukseenastumispäivästä ilmoittaa, ettei hän jatka palvelusta, on hänelle annettu palvelukseenastumismääräys heti peruutettava tai hänet heti kotiutettava.

Edellä 1 momentissa tarkoitettu ilmoitus on tehtävä kirjallisesti. Ilmoitus on naisen ollessa palveluksessa toimitettava joukko-osaston komentajalle ja muulloin sotilasläänin komentajalle.

Joukko-osaston komentaja voi 1 momentissa tarkoitettuna aikana peruuttaa asepalvelukseen annetun määräyksen vamman, sairauden, ilmeisen sopimattomuuden tai muun vastaavan syyn perusteella.

5 §

Kun nainen on astunut asepalvelukseen tai on hakemuksensa mukaisen palvelukseenastumismääräyksen mukaan ollut velvollinen astumaan asepalvelukseen, häneen sovelletaan 4 §:ssä säädettyin poikkeuksin kaikkia niitä säännöksiä, jotka koskevat asevelvollisuuslain mukaisesti varusmiespalvelukseen määrättyä. Palvelukseen kutsutun asevelvollisen työ- tai virkasuhteen jatkumisesta annettua lakia (570/61) ei kuitenkaan sovelleta naiseen, jonka palvelus on päättynyt 4 §:n 1 momentin mukaisesti.

Edellä 4 § 1 momentissa tarkoitettun määräajan jälkeen nainen rinnastetaan palveluksen aikana ja hänen siitä vapauduttuaan kaikilta osin asevelvolliseen.

6 §

Asepalvelukseen hakevalle naiselle on ennen palvelukseen ottamista koskevan päätöksen tekemistä selvitettävä palvelukseen määrittämisen oikeusvaikutukset.

Asepalvelusta suorittavalle naiselle on hyvässä ajoin ennen 4 §:n 1 momentissa tarkoitettun määräajan päättymistä ilmoitettava oikeudesta keskeyttää palvelus sanotun lainkohdan mukaisesti sekä selvitettävä, mikä hänen oikeudelli-

nen asemansa on, jos hän jatkaa palvelusta.

7 §

Asepalvelusta suorittavaan naiseen sovelletaan 5 §:n estämättä raskauteen, synnytykseen ja äitiyteen liittyviä säännöksiä. Puolustusministeriö voi antaa määräyksiä siitä, miten näihin säännöksiin perustuvien oikeuksien käyttö on otettava huomioon palveluksen järjestämisessä.

8 §

Tämä laki tulee voimaan päivänä
kuuta 19 .

2.

Laki**rikoslain 45 luvun 1 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan rikoslain 45 luvun 1 §:n 2 momentin 2 kohta, sellaisena kuin se on 18 päivänä kesäkuuta 1993 annetussa laissa (522/93), seuraavasti:

45 luku

Sotilasrikoksista

Soveltamisala

1 §

2) aseellisina tai aseettomina asevelvollisuutta suorittavat ja naisten vapaaehtoisesta asepalveluksesta annetussa laissa (/) tarkoitettua palvelusta suorittavat; sekä

Sotilaita ovat:

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 19 _____.

3.

Laki**naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta annetun lain 2 §:n 3 momentin kumoamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §

Täten kumotaan naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 8 päivänä elokuuta 1986 annetun lain (609/86) 2 §:n 3 momentti.

2 §

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 19 _____.

Helsingissä 19 päivänä elokuuta 1994

Tasavallan Presidentti

MARTTI AHTISAARI

Puolustusministeri *Elisabeth Rehn*

2.

Laki**rikoslain 45 luvun 1 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan rikoslain 45 luvun 1 §:n 2 momentin 2 kohta, sellaisena kuin se on 18 päivänä kesäkuuta 1993 annetussa laissa (522/93), seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

45 luku

Sotilasrikoksista*Sovellettamisala*

1 §

Sotilaita ovat:

2) aseellisina tai aseettomina asevelvollisuuttaan suorittavat; sekä

2) aseellisina tai aseettomina asevelvollisuuttaan suorittavat ja naisten vapaaehtoisesta asepalveluksesta annetussa laissa (/) tarkoitettua palvelusta suorittavat; sekä

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 19 .

3.

Laki

naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta annetun lain 2 §:n 3 momentin kumoamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

2 §

Puolustushallinnon viroista, toimista ja tehtävistä, joihin vaaditaan sotilaallinen koulutus, sekä rajavartiolaitoksen sotilasviroista ja -toimista säädetään erikseen.

(3 mom. kumotaan)

*Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 19 ____.*